

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 19 Eylül 2023

Gönderim Tarihi: 29 Ağustos 2023

Yayımlanma Tarihi: 26.12.2023 2023

Atıf Künyesi: Gerçek, Gözde (2023), “Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Simge Kurgusu ve Görüntü Düzeyleri”, **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 4, S. 2, s. 74-97.

“SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDE SİMGE KURGUSU VE GÖRÜNTÜ DÜZEYLERİ”

Gözde GERÇEK¹

 10.54566/turas.1351909

ÖZ

Şiir, çok çeşitli anlam katmanlarına sahip olan bir türdür. Sezai Karakoç'un şiirleri de çok katmanlıdır. Sezai Karakoç, son yüzyılda ülkemizin yetiştirmiş olduğu önemli bir şair, düşünür ve siyasetçi kimliğine sahip olan çok yönlü bir fikir adamıdır. Birçok kişinin düşünce dünyasını şekillendiren ve aydınlatan bir şairdir. “Diriliş” kavramını ortaya koyar. Bu kavramla birlikte dönemin sorunlarına çözüm yolları arar. Karakoç'a göre diriliş önce ruhta olmalıdır. Sezai Karakoç, şair kimliğinin yanı sıra düşünce dünyamıza da büyük katkılar sunmuş bir şairdir.

Sezai Karakoç, her ne kadar “İkinci Yeni” akımı içerisinde yer alıyor gibi gözükse de İslamcı- muhafazakâr kimliğiyle diğer “İkinci Yeni” şairlerinden ayrılır. “İkinci Yeni şiiri”

¹ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, gozdegercek236@hotmail.com, ORCID 0009-0007-0810-0654

gerçekliği “soyut” olarak algımlarken Sezai Karakoç gerçekliği “somut” olarak algılar. Sezai Karakoç, şiirlerinde zengin simgeler bütünü kullanmıştır. Sezai Karakoç, toplumun sesine kulaklarını tıkamanın aksine kulaklarını toplumu duymaya adanmıştır. Bu amaçla da çok çeşitli simgeleri şiirine serpiştiren büyük bir şairdir.

“Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Simge Kurgusu ve Görüntü Düzeyleri” adlı makalede Sezai Karakoç’un şiirlerinden yola çıkarak Karakoç’un şiir dünyasında çok çeşitli anlam katmanlarına sahip olan simgeler ve bunların görüntü düzeyleri incelenmiştir. Çalışmada Sezai Karakoç’un şiirlerine simge yönünden yaklaşılmaya çalışılmış olup öncelikle çalışmanın temelini oluşturan simge kavramı daha sonra ise şairin simgeye olan bakış açısı ele alınmıştır. Tespit edilen simgeler ise "bireysel simgeler", "geleneksel simgeler" ve "evrensel simgeler" olarak üç başlık halinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Simge, Şiir, Görüntü Düzeyleri.

SYMBOLIC FICTION AND IMAGE LEVELS IN THE POEMS OF SEZAI KARAKOÇ

ABSTRACT

Poetry is a genre that has many layers of meaning. Sezai Karakoç's poems are also multi-layered. Sezai Karakoç is a versatile intellectual who has the identity of an important poet, thinker and politician that our country has produced in the last century. He is a poet who shapes and enlightens the world of thought of many people. It introduces the concept of "resurrection". With this concept, he searches for solutions to the problems of the period. According to Karakoç, resurrection must first occur in the soul. Sezai Karakoç is a poet who, in addition to his poet identity, has made great contributions to our world of thought.

Although Sezai Karakoç seems to be in the "Second New" movement, he differs from other "Second New" poets with his Islamist-conservative identity. Sezai Karakoç perceives reality as "concrete" while the "İkinci Yeni poetry" perceives reality as "abstract". Sezai Karakoç used rich symbols in his poems. Sezai Karakoç dedicates his ears to hearing the society as opposed to plugging his ears into the voice of society. For this purpose, he is a great poet who sprinkles various symbols into his poetry.

In the article titled "Symbol Fiction and Image Levels in Sezai Karakoç's Poems", based on Sezai Karakoç's poems, the symbols that have various layers of meaning in Karakoç's poetry world and their image levels are examined. In the study, Sezai Karakoç's poems were tried to be approached in terms of symbols, and firstly the concept of symbol, which forms the basis of the study, and then the poet's point of view towards the symbol was discussed. The detected symbols were analyzed under three headings as "individual

symbols", "traditional symbols" and "universal symbols".

Keywords: Sezai Karakoç, Symbol, Poem, Image Levels.

GİRİŞ

Şiir, çok çeşitli anlam katmanlarına sahip olan bir türdür. Nitekim Sezai Karakoç'un şiirleri de çok katmanlıdır. Sezai Karakoç, son yüzyılda ülkemizin yetiştirmiş olduğu önemli bir şair, düşünür ve siyasetçi kimliğe sahip olan çok yönlü bir fikir adamıdır. Birçok kişinin düşünce dünyasını şekillendiren ve aydınlatan bir şairdir. "Diriliş" kavramını ortaya koyar. Bu kavramla birlikte dönemin sorunlarına çözüm yolları arar. Karakoç'a göre diriliş önce ruhta olmalıdır. Sezai Karakoç, şair kimliğinin yanı sıra düşünce dünyamıza da büyük katkılar sunar. Bu bakımdan incelendiğinde Sezai Karakoç'un şiirlerinde simge, dili yeniden tasarlamaktadır. Büyük zekâların rüyaları olarak tanımlayabileceğimiz şiir, coşku ve heyecanı dile getiren bir türdür. Şiir aslında bir tür yalnızlık sanatıdır. İnsanın kendi iç konuşmalarının dışa yansımalarıdır. Şair yüreğindeki kâğıda döken kişidir. Şiir sesle anlam arasında uzayıp giden bir kararsızlıktır. Bir yanı sese bir yanı ise anlama dayanır ama ikisi arasında yaşanan kararsızlık sonucu ortaya çıkar.

Simge insan muhayyilesinde oldukça önemlidir. "İnsan, simgeler ormanında kaybolmuş bir çocuktur." (Şahin, 2016: 101). Timuçin'e göre: "Sanat çabası her şey den önce simge yaratma çabasıdır; sanat simgeyle başlar sanatın kökeninde simge vardır. Sanat yapıcı kendinden nice simge barındırır. Her yapıt bir simge değil simgeler bütünüdür." (Timuçin, 2003: 193).

Sezai Karakoç'un şiir dünyasında simge oldukça önemlidir. Karakoç, güçlü simgeleri şiirine serpiştiren bir şairdir. Zamanla "İkinci Yeni Şiiri"nden kopar ve onları anlamı "somut" olmanın dışına çıkararak "soyut" hale getirdikleri için suçlar. "İkinci Yeni Şiiri"nin temel noktası gerçekliktir ama bu gerçeklik "somut" gerçekliğin dışında olan "soyut" bir gerçekliktir. "İkinci Yeni" şairleri, bireyi ve onların iç dünyalarını esas alır ve bunu da şiirlerine yansıtırlar. Karakoç'un şiir dünyası simgelerle örülüdür. Bunları "bireysel", "geleneksel" ve "evrensel" olarak sınıflandırmak mümkündür. Simge kavramına genel hatlarıyla değinilmeden önce simgeler üç grup halinde incelenecektir. Bunlardan ilki "bireysel simgeler"dir. "Bireysel simgeler" sanatçının ya da bireyin kendi bireysel yaşamıyla ilgili olan simgelerdir. "Bireysel simgeler" anlamlı ya da anlamsız olabilir. Bunun nedeni bireysel simgelerin başkalarının anlamasından ziyade sanatçının kendisinin anlayacağı şekilde olmasındandır. Bireysel simgelere hâkim olmanın şartı sanatçının hayatına vakıf olmaktan geçer. Sezai Karakoç'un şiirlerinde "bireysel simgeler" onun kendi iç sesini ve huzurunu dinlediği esnada ortaya çıkar. Simge kavramı

içerisinde inceleyeceğimiz ikinci grup “geleneksel simgeler” dir. Ortak bilincin bir ürünü olarak tanımlayabileceğimiz “geleneksel simgeler”, sanatçının içinde yetiştiği toplumun bir getirisi olarak ortaya çıkmaktadır. Karakoç, şiirlerinde anlam tabakasını güçlendiren geleneksel simgeleri sıklıkla kullanır. Simge kavramı içerisinde inceleyeceğimiz üçüncü grup ise “evrensel simgeler” dir. “Evrensel simgeler”, tüm insanlığın ve tüm toplumların ürünüdür. Tüm insanlık tarafından ortak olarak kabul edilir. Karakoç şiirlerinde evrensel simgelere de sıklıkla başvurmuştur.

Çalışmada böylesine önemli bir şairin şiirleri incelenerek bu şiirlerde geçen simgeler ve görüntü düzeyleri bulunmaya çalışıldı. Bu bölüm ise çalışmanın konusu olan “Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Simge Kurgusu ve Görüntü Düzeyleri” ne ayrıldı. Öncelikle simge kavramı üzerinde duruldu. Bu amaçla da simgenin şairlerin şiirlerini ve hayata olan bakış açılarını okura sunduğu belirtildi. Simgenin önemine değinilerek simge kavramına genel manada bakıldı. Simgenin anlatılmak ve aktarılmak istenenin en kesin, net ve doğal yolla ifadesi olduğu belirlendi. Simgenin Eski Mısır dilindeki “sembolon” sözcüğünden türediği öğrenildi. Simgenin alamet, im, remiz, rumuz ve sembol gibi isimlerle adlandırıldığı belirlendi. Sanatın gayesinin simge yaratmak olduğu görüşü benimsenildi ve sanatın temelinde de simge kavramının olduğu görüldü.

1. Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Simge Kurgusu ve Görüntü Düzeyleri

1.1. Simge Kavramına Genel Bir Bakış

Simge; işaret, alem, remiz, rumuz, sembol olarak da ifade edilebilir. “Simge, geçmişten günümüze insan belleğinde bir farkındalık bütünü olarak yerini korumuştur. Bu yüzden simge kavramı farklı dil, kültür ve coğrafyaya göre; remiz, işaret, im, rumuz ve “sembolen” gibi sözcüklerle ifade edilmiştir. Geçmişteki yaşanmışlıkları, kökensel ilk oluşları, “ben” ve “öteki ben” in zamansal kavrayışlarının kavramsal düzlemdeki taşıyıcısı olan simge; mimetik, deneyimsel, ontolojik düşleri içinde taşıyan bir yapıya(ruhaniliğe) sahiptir.”(Şahin, 2017: 392). Simge ve imge kavramları birbirleriyle karıştırılan birbirine çok benzeyen ancak aralarında farklılıklar olan iki kavramdır. Bu açıdan bu bölümde simge kavramına genel manada bakılmadan önce bu iki kavramın insan zihninde oluşturduğu kafa karışıklığını gidermek amacıyla farklılıkları açıklanacaktır. Simge, ortak bir bilincin ürünü olan, insanlar tarafından karar alınarak uzlaştıktan sonra ortaya konan soyut bir kavramın somut hale dönüştürülmesi ile ortaya çıkan bir kavramdır. İmge ise bir nevi zihinde tasarlanan, hayal ürünü olan bir kavramdır. Bu açıdan bakıldığında imgenin daha soyut iken, simgenin ise daha somut bir kavram olduğuna dair bir çıkarımda bulunulabilir.

Şairlerin şiirlerinde kullanmış oldukları simgesel anlatım, şairlerin şiirini ve onların dünyaya olan bakış açılarını okuyucuya sunduğundan oldukça önemlidir. Bu önemin bilincine varıldığı için öncelikle simge kavramına genel anlamda bakılacaktır. İnsan

yaratıcı düşüncenin bir sonucu olarak nesne ve varlıkların ilk anlamlarıyla yetinmeyerek onlara çok çeşitli anlamlar yükler. İnsanı diğer varlıklardan ayırarak onu kendine has bir varlık haline dönüştüren de nesne ve varlıklara yeni anlamlar yükleme kabiliyetidir.

“İnsan yaratıcı muhayyilesini nesnenin ya da varlıkların üzerine aktardıkça fenomenlerin birincil anlamları, görevleri ortadan kalkarak yeni anlamlar üretir. Bu süreç özünde yaratıcı ve dönüştürücü bir gücün her şeyi yeniden anlam katmanlarına dönüştürmesiyle alakalıdır. Nitekim insan “ simgeleştirme” becerisi açısından diğer varlıklardan ayrılır. Bu ayrım özünde nitel bir ayrımdır. Ve insanı varoluşsal olarak en özgül varlık yapar.” (Şahin,2016:103).

Simge kavramına bakıldığında onun tek bir kavramla karşılanmadığı ve birçok farklı şekilde adlandırıldığı görülür. Bu durum da simgenin ne kadar katmanlı bir kavram olduğunu anlamamızı sağlar. Simge, anlamsal açıdan bize çok çeşitli zenginlik ve farklılık sağlar. Simgeler birbirinden çok bağımsız olan gerçeklerin arasındaki mesafeyi gideren bir köprü görevini üstlenir ve yerine geçtiği şeyi de temsil eder. Sezai Karakoç’un şiirlerinde sıklıkla karşılaşılan simge kurgusu ve görüntü düzeyleri, “bireysel-kişisel simgeler”, “geleneksel simgeler” ve “evrensel simgeler” olarak üç gruba ayrılır. Sezai Karakoç’un şiirlerindeki simgeler bu üç gruba ayrılmadan önce Sezai Karakoç’un şiirlerinde simge kavramı üzerinde durulacaktır.

1.2. Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Simge

Sezai Karakoç şiiri, güçlü simgeler barındıran oldukça zengin bir yapıya sahip olan bir şiirdir. Karakoç, “İkinci Yeni” şiiri içerisinde yer alıyor gibi gözükse de zaman içerisinde bu şiirden kopmuştur. 1954-1959 yılları arasında varlığını sürdüren “İkinci Yeni”, şiirdeki anlamı “somut” olmanın ötesine taşıyarak “soyut” hale getirdiği için suçlanmıştır. Bu “somut” olanı “soyut” hale getirme tavrı hiç şüphesiz simgesel alanda da kendisini göstermiştir. Dolayısıyla soyut simgelerle dolu bir şiir dili oluşturulmuştur. Bununla beraber şiir dili daha da kapalı bir hal almaya başlamıştır. Birçok simge geleneksel şiirimizdeki anlamından uzaklaşarak soyutlaşmış ve farklı bir anlama bürünmüştür. “İkinci Yeni” şairleri, bireyi ve bireyin iç dünyasını esas alırlar ve onlara göre gerçek yeniden yorumlanmalıdır. “İkinci Yeni” şiirinin temel noktasını gerçeklik oluşturur. Ancak bu gerçeklik soyut manada olmalıdır.

Karakoç’un şiiri ve şiir dünyası gerçek hayat ve gerçek hayattaki simgelerle örülüdür. Bu anlamda Sezai Karakoç’un şiir dünyası zengin simgelerle örülüdür denilebilir.

1.2.1. Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Bireysel Simgeler

“Bireysel simgeler”, sanatçının bireysel yaşamıyla ilgili olan simgelerdir. Sanatçının ya da bireyin kültürü, kişiliği, sosyal yaşamı, hayata bakış açısı, hayattan beklentileri bireysel simgeleri oluşturmaktadır. Bireysel simgeleri çözümlemenin yolu sanatçının bireysel

yaşamına hâkim olmaktan geçmektedir. “Sanatçının kendi karanlık gizil duygularını bizzat kendisinin anlama ve anlatma girişimi sonucu ortaya çıkan kişisel simgeler, sanatçının ruhunun nesneye- fenomenlere sinmiş halidir ve benliğin dışı yansıyan yüzüdür.” (Fromm, 1995: 30).

“Bireysel simgeler” kimi zaman ise anlamsız olabilir. Çünkü “bireysel simgeler”, başkalarının anlayacağı şekilde olmaktan ziyade sanatçının kendisinin anlayacağı şekildedir. “Bireysel simgeler, “ben” ve “öteki ben”in insan bilincindeki kendine özgü tasarımlarını içerir. Bireysel simgeler, simgeyi tasarlayan kişilerin hayatları, düşünsel dünyaları, bilinçaltı ve bilinçdışı evrelerinin dile dönüştürülmüş anahtarlarıdır. Şair bu anahtar yardımıyla kendini, niyet ve arzularını şiirin dünyasına taşır.”(Şahin, 2017: 396). Sanatçının kullanmış olduğu bireysel simgeleri anlamının yolu sanatçının hayatına hâkim olmaktan geçer. Sezai Karakoç’un şiirlerinde “bireysel simgeler” onun kendi ruhunu dinlediği noktada ortaya çıkar. Karakoç’un şiirlerinde bireysel simgelerin varlığı anlamın güçlü olmasını sağlar. Karakoç kendi bireysel simge kurgusunu oluşturur. Bu açıdan bakıldığında onun şiirinde bireysel simgeleri belirli alt başlıklar halinde incelenmesi gerekmektedir.

Sezai Karakoç’un şiirlerinde karşımıza çıkan bireysel simgelerden incelenecek ilk simge grubu kadın simgesidir. Sezai Karakoç, yetiştirilme şartlarının ve İslam’a olan bağlılığının neticesinde kadına büyük bir önem vermiştir. Bu önemi şiirlerine de yansıtmıştır. İslam inancında kadın daima yüceltilir ve kadına saygın bir konum yüklenir. Nitekim bu durum Sezai Karakoç’un şiirlerinde de böyle olmuştur.

Sezai Karakoç’un 1957 yılında annesinin ölümünden sonra yazdığı “Yoktur Gölgesi Türkiye’de” şiirinde kendi simge dünyasında önemli bir noktada yer alan annesinin nezdinde tüm Anadolu kadınlarını şu şekilde anlatır;

“Sabahları gün doğmadan uyanır

Dilini yutacak olur içi kanlanır

Gün boyu çalışır aydınlanır

Kederini anlarsanız size ne mutlu

Acır fakir çalışan kadınlara

Titrer bir gönül kıracak diye

İncedir billurdandır yoktur gölgesi Türkiye’de

Bir meçhul Meryem mermerden değil ama kutlu

Gözlerine bakarsanız erirsiniz kar gibi

Elinizi sallarsanız rüzgârından sallanır
Bir geyik olur sizi arar melül ve bakar
Görür gibi uyur konuşur gibi susar güler ağlar gibi”

(Gün Doğmadan, 2019: 83).

Karakoç'a göre bu şiirinde kadın simgesi bireysel olarak ele alınmıştır. Çünkü kendi annesinden yola çıkarak tüm Anadolu kadınlarının özelliklerine değinmiştir. Annesinin sabahları gün doğmadan uyanmasından onun ne kadar çalışkan bir kişiliğe sahip olduğunu çıkarabiliriz. İçinin kanlanmasından yaşadığı ve çektiği sıkıntıları, gün boyu çalışmasından çalışkanlığını, kederini belli etmemesinden ise ketum ve sır saklayan bir kişiliğe sahip olduğunu, fakir kadınlara acımasından acıma ve merhamet duygusunun ne denli geliştiğini, kimseyi kırmamasından ise iyi bir insan olduğu çıkarımında bulunulabilir. Karakoç “yoktur gölgesi Türkiye’de” diyerek annesinin bir benzerinin olmadığını vurgulamıştır. Onun ne kadar sıcak bir kişiliğe sahip olduğunu ve gülerken bile ağlamaklı olduğunu gözler önüne sermiştir. Tabii ki bu durum Sezai Karakoç’un nezdinde aktarılmıştır. Sezai Karakoç’un dünyasında bu şekilde bir anlama sahip olan kadın kavramıdır. Dolayısıyla annesinin ölümü üzerine kaleme aldığı bu şiirde kadın bireysel bir simgedir. Bu şiirde kadın İslam dininde olduğu gibi yüceltilmiştir ve kadına büyük bir önem verilmiştir. Karakoç'a göre annesi oldukça değerlidir ve bu değeri de şiire yansıtmıştır diyebiliriz.

Sezai Karakoç’un şiirlerinde karşımıza çıkan ve kadın simgesi ile bağlantılı olan bir diğer simge grubu ise anne simgesidir. Anne, insanı ve toplumu şekillendiren aynı zamanda dönüştüren varlıklardan biridir. Gücüyle tüm dünyaya yön veren, tüm hayatını çocuklarını yetiştirmek üzere adayan, onlardan güç alan ve onlara güç veren, bir gün sonsuzluğa uğurlandığında kalplerde derin yaralar açan biricik hayat öğreticimizdir. Sezai Karakoç da şiirlerinde anne kavramına büyük oranda yer vermiştir. Erkek çocukların annelerine olan düşkünlüğüne bilinen bir durumdur. Nitekim bu durumu Sezai Karakoç’un yaşamında da görmek mümkündür. Onun şiir dünyasında sıklıkla kullanılan simgelerden biri olan anne, bireysel bir simgedir. Anne, merhametin ve fedakârlığın sembolüdür. Aileyi oluşturan, çekip çeviren ve çocukların yetişmesini sağlayan en önemli kişi annedir. Anne bu anlamda ailenin öğretmenidir diyebiliriz. Sezai Karakoç’un annesi Emine Hanım’da hiç şüphesiz bu özelliğe sahiptir. Sezai Karakoç’a Allah ve Peygamber sevgisini ilk aşılamanı sağlayan kişidir. Şair, şu dizeleriyle bu durumu ifade etmektedir;

“Annemin bana ilk öğrettiği kelime

Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde

Annem bana gülü şöyle öğretti

Gül, O'nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi

Annem gizli gizli ağladı dilinde Yunus

Ağaçlar ağladı, gök koyulaşır, güneş ve ay mahpus"

(Gün Doğmadan, 2019: 97).

Sezai Karakoç, bu şiirinde annesinin ona öğrettiği dini bilgilerden, ilk öğrendiği kelimenin Allah olmasından, Allah'ın kendisine şahdamarından daha yakın olduğundan ve Peygamber sevgisinden bahseder. Karakoç, bu satırlarla annesinin ona dini bilgileri öğrettiğini vurgular. Dolayısıyla annesinin kendi dünyasında bıraktığı izlenimi aktardığı için anne burada bireysel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne simgesi bu noktada öğreticiliği ve eğiticiyi vurgulamaktadır. Anne, biricik hayat öğreticisi olarak karşımıza çıkarılmaktadır. Bu durum Sezai Karakoç'un nezdinde açıklanmıştır bundan dolayı da bireysel bir simge olarak karşımıza çıkarılmıştır denilebilir. Sezai Karakoç'un şiirlerindeki anne simgesinin bireysel olarak verildiği bir diğer şiir ise "Evin Ölümü" adlı şiirdir. Bu şiirde annenin ölümü ile evin ölümü özdeş tutulmuştur. Anne ölünce bir anlamda ev de ölecektir. Karakoç, annenin ölümü üzerine yaşanan değişiklikleri şu şekilde dile getirir;

"Ve anne düştü ilkin

Anne indi demire

Bir ağıt var çamaşır ipinde bile

Artık kurşundan gölgeler baba ve kardeşler

Durup suçluyorlar birbirlerini

İlerlerken lanetliyor her biri kendisini

Öldü anne ve mutfaklar kilitlendi

Kilerler boşaltıldı farelerce

Anne gitti ve evler döndü yazlık otellere

Anne gitti ve sular buruştu testilerde

Artık çamaşırılar yıkansa da hep kirlidir

Herkes salonda toplansa da kimse evde değildir

Bir vakitler anne açarken kapıyı

Şimdi kimse yok kapayacak kapıyı”

(Gün Doğmadan, 2019: 318).

Sezai Karakoç bu şiirinde annenin ölümü ve evin ölümünü bir tutar. Anne ölünce çamaşır ipinde bile var olan ağıttan bahseder. Artık baba ve kardeşleri birer gölge olarak nitelendirir. Annenin ölmesi üzerine baba ve kardeşlerin kendilerinin kalmasından dolayı birbirlerini suçladıklarını dile getirir. Anne ölünce mutfaklar kilitlenir ve kilerler fareler tarafından boşaltılır. Anne ölünce ev yuva olmaktan çıkar ve yazlık otellere dönüşür. Sular testilerde buruşur. Artık çamaşırlar eskisi kadar temiz yıkanmaz. Herkes salonda olsa da anne olmayınca kimse evde değildir. Herkes yarım ve herkes eksiktir. Anne herkese kapıyı açar ama o ölünce kapı kilitlenir. Sezai Karakoç’un Şiirlerinde Anne simgesi başlığı altında incelenen son şiir olan “Evin Ölümü” adlı bu şiirde de anne simgesinin bireysel simge olarak kullanıldığı görülmektedir. Erkek çocukları için annenin ne kadar önemli olduğuna yukarıda değinilmiştir. Nitekim bu durum Sezai Karakoç içinde geçerlidir. O da her erkek evlat gibi annesine düşkündür. Annesi ölünce yaşanan durumları ve değişiklikleri dile getirdiği bu şiirinde anne bireysel açıdan incelendiği için bireysel simgeler grubuna dahil edilmektedir.

Sezai Karakoç’un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer bireysel simge grubu ise Hızır simgesidir. Sezai Karakoç, hayat yolculuğu boyunca Hızır ile dertleşir. Dolayısıyla Hızır’ın Karakoç’ta uyandırdığı izlenimleri yansıttığı için Hızır simgesi onun şiirinde bireysel simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Karakoç Hızır simgesine şu mısralarıyla değinir;

“Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz

Bu kesik dansa karşı bana bir şey öğretmediniz

Kadının üstün olduğu ama mutlu olmadığı

Günlere geldim bunu bana öğretmediniz

Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı

Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim

Bunu bana söylemediniz

İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler

Bunu bana öğretmediniz”

(Hızırla Kırk Saat, 2019: 9).

Karakoç, bu şiirine sitem dolu sözlerle başlar. Sitemi yeşil sarıklı ulu hocalarınadır. Modernizmin bir getirisi olan dansa karşı yeşil sarıklı ulu hocaların kendisine bir şey öğretmediğinden yakınan Karakoç, kadının üstün olduğu ama yine de mutsuz olduğu ve

hükümdarların da hükümdarlıkları için halka yalvardığı ve eşsiz zulümlerin yaşandığı zamanlara denk geldiğini vurgular. Modernizmin bir getirisi olarak kadın her alanda üstündür ancak ne yazık ki yine de mutsuzdur. Şiirin devamında insanlar havada uçtu denilerek modernizm ile birlikte gelişen teknoloji vurgulanmıştır. Uçak ve helikopter ile bu durum gerçekleşmektedir. Karakoç, bunu bana öğretmediniz diyerek yine yeşil sarıklı ulu hocalara karşı sitemini belirtir. Dolayısıyla da bu şiirinde Karakoç, yeşil sarıklı ulu hocalara sitemini dile getirir. Onları kendisine hiçbir şey öğretmemekle suçlar ve bunu kendi iç dünyasında dile getirir bundan dolayı da Hızır bu noktada bireysel simge olarak karşımıza çıkarılmaktadır denilebilir.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer bireysel simge ise ölüme dair simgelerdir. İnsan ölüm korkusunu içinde taşıyan tek canlıdır. İnsanın hayatında yer alan tek bir korku vardır ve de o korku ölüm korkusudur. İnsan hayatının bir gün biteceğinin bilincindedir ve bundan dolayı da bu korkuyu yüreğinin bir köşesinde sürekli taşır. Nitekim bu durum Sezai Karakoç'un şiirinde de bu şekilde olmuştur. Karakoç, özellikle annesinin ölümü üzerine ölüm simgesini işlemeye daha da önem vermiştir. Dolayısıyla örnek olarak incelenecek şiirin de ölümü bireysel bir simge olarak işlemiş ve ele almıştır denilebilir. Karakoç, birbirlerini bir daha bulamamak üzere kaybeden anne ve çocuğun hallerini şu şekilde anlatır;

“Bir balık görünce nasıl çırpınırsa martı

Gün batınca nasıl çırpınırsa

Boğulmuş bir kuş gibi

Bir deniz

Çocuğu ölünce öyle çırpınır anne

Annesi ölünce bir çocuk öyle çırpınır”

(Gün Doğmadan, 2019: 222).

Annesinin ölümü üzerine çocuğun hâllerini ve çocuğunun ölümü üzerine annenin hâllerini anlatan bu şiirde ölüm karşısındaki insanın çaresizliğine ve güçsüzlüğüne değinen Karakoç, ölümün karşısındaki tavrı ve çırpınışı martı gören bir balığın çırpınışına, gün batarken boğulmuş bir kuş gibi çırpınan hırçın denize benzettir. Nafile olan çırpınışları bu şekilde aktarır. Bir martı balık görünce nasıl çırpınırsa, bir deniz gün batınca boğulmuş bir kuş gibi nasıl çırpınırsa çocuğu ölünce bir anne ve annesi ölünce de bir çocuk öyle çırpınır der. Ölüm karşısındaki takındığı bu tavır ölümü bireysel bir simge olarak karşımıza çıkarmıştır.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer bireysel simge ise Dicle simgesidir. Sezai Karakoç, Diyarbakır ve Dicle'ye görünmez bağlarla bağlıdır. “Birçok sanatçı kendi

doğduğu şehirden çocukluğunun geçirdiği yöreden kopmaz, kopamaz. İlgisinin sürdüğü ve yeri geldikçe özlemini dile getirdiği görülmektedir. Bu tür sanatçıların konuşmalarını dinlediğinizde veya şiirlerini okuduğunuzda kendi şehirlerini şiirlerinde, sözlerinde, hatıralarında taşırlar hep.”(Diclehan, 2018: 237). Hiç şüphesiz bu sanatçılardan biri de Sezai Karakoç'tur. Karakoç, şiirlerinde Diyarbakır ve Dicle'den kopmaz nitekim kopmak da istemez.

Diyarbakır ve Dicle onun çocukluğunun geçtiği yerlerdir. Karakoç, adeta bu yerlere sığınır. Aynı zamanda da doğduğu yörenin güzelliklerini ve tarihini şiir dizelerine dökmeyi de ihmal etmez. Karakoç'un şiirlerinde de sıklıkla karşımıza çıkan simge şairin kendi bireysel yaşamı ile ilgili olduğu için Karakoç'un şiirlerinde bireysel simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Dicle simgesinin karşımıza çıktığı şiirlerden biri “Yaz” şiiridir. Dicle'den şu şekilde bahsedilir;

“Kara incir ve nar
Piran ülkesinde bir pınar
Suyunun derin sülüklerden
Örölmüş saçları var

Yazdı arabayla geçtik
Bir yılda iki kere Dicle'yi
Köpek boşluğa uludu uludu
Ve teslim oldu uslu suya
Ve köpekle Dicle bir süre
Birbirinde eriyerek aktılar
Ve urganla bağlıymış gibi arabaya”

(Şahdamar- Körfez Sesler, 2011: 121).

Bu mısralarda Sezai Karakoç Dicle ile ilgili hatıralarına yer vermektedir. Bu amaçla da şiirinin başlığını bir mevsim adı olan yaz koymuştur. Yaz ayında arabayla geçtikleri Dicle'den bahseder. Bir köpeğin de boşluğa doğru uluduğunu ve uslu suya teslim olduğunu belirtir. Dicle burada uslu bir su olarak tasvir edilmiştir. Dicle ve köpeğin birbirinde eriyerek aktığını belirtir. Bu noktada urgan ile bağlı olması onun Dicle'ye olan kopmaz bağlarını ifade etmektedir denilebilir. Köpek ise boşluğa uluyarak uslu suya teslim olmuştur burada uslu su denilerek durgunluğa bir vurgu yapılmış olabilir. Köpek ve Dicle bir süre birbirlerinde eriyerek akmışlardır. Dolayısıyla Sezai Karakoç'un dünyasında uslu bir su olarak yer edinen Dicle bu şiirde bireysel bir simge olarak

karşımıza çıkmaktadır.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan ve bireysel simgeler içerisinde değerlendirilecek son simge ise mekânsal tasarım: Diyarbakır simgesidir. Diyarbakır'ın her bir noktası tarihten bir yaprak, her noktası yüce medeniyetin bir izidir. Diyarbakır çok köklü bir geçmişe sahiptir. Kurulduğu zamanlardan belli yeri hemen hemen hiç değişmemiş bir ticaret ve kültür merkezidir. İlk adı ise "Âmid"dir. Birçok Süryani kaynakta ve Arapça birçok eserde bu isimle anılır. Diyarbakır bilim, kültür ve sanat şehridir. 13. yüzyıldan sonra özellikle de Artuklu ve Akkoyunlulara ait birçok eserde Diyarbakır'a "Kara Âmid" dendiği görülür. Diyarbakır 16. asrın sonuna kadar yazılmış eserlerde "Âmid" şeklinde geçer. 17. asırdan itibaren ise Diyarbakır olarak günümüzdeki mevcut adını alır. Osmanlılar zamanında ise kıymetli bir kültür merkezi ve büyük bir ilim şehri olmuştur. Karakoç, bu şiir ve sanat beldesinin efsunlu geçmişine de sık sık şiirlerinde değinir. Eserlerinde yaşadığı bu eşsiz şehre büyük oranda yer verir. "Hızırla Kırk Saat" adlı şiir kitabında şu şekilde Diyarbakır'ı anlatır;

"Diyarbakır' de
Kemerler kırılmıştır sıcaktan
Gündüzde bile
Bir toz var yaz yarasalarında
Bir akrep kabartması surlarda Asur'dan
Güneşi bir taş gibi fırlatan
Dicle'nin köpüklü dudaklarından

(Hızırla Kırk Saat, 2019: 104).

diyen Karakoç, yaşadığı ve kültürünü iyi bildiği Diyarbakır'ı anlatırken özellikle de sığağından dem vurur. Tozlu ve sıcak bir iklimi olduğundan bahseder. O iklimde görülen yarasa ve akrep gibi hayvanların varlığına da değinir. Aynı zamanda da Dicle Nehri'nden bahseder. Dicle'nin köpüklü sularını hatırlar ve bunu şiirine de yansıtır. Aynı zamanda çeşmeler ve heykeller gibi birçok tarihi yapının varlığına da değinir. Dolayısıyla bu şiirinde Sezai Karakoç Diyarbakır'ı kendi iç dünyasında aktarır ve böylelikle de bir kültür şehri olan Diyarbakır karşımıza bireysel bir simge olarak çıkar. "Karakoç'un şiirlerinde dile getirdiği ve öve öve bitiremediği Diyarbakır, Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'dan sonra İslâm'ın beşinci Harem-i şerif-i kabul edilmiştir." (Diclehan, 2018 : 235). Karakoç için Diyarbakır ve Dicle adeta birbiriyle özdeşleşmiştir.

Yukarıda incelediğimiz simgeler Sezai Karakoç'un bireysel yaşamıyla ilgili olduğu için ve sadece onun şiir dünyasında o anlamları ifade ettiği için bireysel simgeler olarak adlandırılmıştır.

1.2.2. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Geleneksel Simgeler

Geleneksel simgeler, sanatçının içinde yetiştiği toplumun bir getirisi olarak ortaya çıkan ve toplumun ortak bilincinin ürünü olan simgelerdir. Geleneksel simgeler denilince o toplum nezdinde belirli anlamlar yüklenen simgelerin anlaşılması gerekmektedir. Geleneksel simgeler, ortak bir bilincin ürünüdür. Sezai Karakoç'un şiirlerinde geleneksel simgeler şiirin anlam tabakasını güçlendirir. Karakoç, şiirinde toplumun ortak bilincinin ürünü olan geleneksel simgeleri sıklıkla kullanır. Kullanılan geleneksel simgeleri anlamamanın yolu ise o toplumun bir ferdi olmaktan geçer. Dolayısıyla geleneksel simgeler toplumu yansıtan simgelerdir.

Geleneksel simgeler arasında yer alan simgelerden incelenecek ilk simge akreptir. Akrep simgesi şiirlerde geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkar. Akrep simgesine yoğun bir biçimde yer veren şairlerden biri de Sezai Karakoç'tur. Bunun sebebi çocukluk ve gençlik yıllarını akrebin çok olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde geçirmiş olması olabilir. Karakoç Ergani'de doğmuş çocukluğu Maden ve Piran'da geçmiş ilk gençlik yılları ise Kahramanmaraş ve Gaziantep'te geçmiştir. Dolayısıyla şairin yazdıklarını anlamak ve doğru yorumlayabilmek adına onun biyografisine bakmak gerekmektedir. Bundan dolayı Sezai Karakoç'un şiirlerinde yoğun bir şekilde karşımıza çıkan akrep simgesi geleneksel bir simgedir. "Sıcaklığın etkili olduğu bölgelerde, özellikle yaz aylarında görülen akrep, ürküntü veren görüntüsü ve taşıdığı ölümcül olabilen zehri sebebiyle, çağlar boyu insanların dikkatini çekmiş, birçok mitolojide, astrolojide, efsanede ve halk inanışında yer bulan bir sembol olmuştur."(Tiken, 2008: 159). Sezai Karakoç akrep simgesine şu dizelerinde yer vermiştir:

"Kaç eleğimsağma altından geçtim
Çocukken çok gözledim samanyollarını
Yaz akreplerinin bile bakamadan edemedikleri samanyollarını
Kaç kez yedim doğu sabahlarının
Yaz aylarında çatlattığı narlarını narlarını"

(Gün Doğmadan, 2004: 187).

Sezai Karakoç'un şiiri adeta tabiat ile iç içedir. Bu da onun çocukluğunun hafızasına yerleşmiş olmasından kaynaklanır. Akrep, Karakoç'un şiirinde çocukluk hatıralarının bir tamamlayıcısı konumunda yer alır. Bir şiiri doğru anlayabilmek adına muhakkak ki o şiiri yazan şairin hayatına vakıf olmamız gerekmektedir. Bu bilinçle hareket edildiğinde Sezai Karakoç'un hayatında sıklıkla karşılaştığı akrep simgesinin varlığına değinildiğini söylememiz mümkündür. Dolayısıyla akrep geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkar. "Yaz" adlı şiirinde çocukluğunun yaz hatıralarını anlatır. O hatıralardan biri olan akrep zehirlenmelerinden şu şekilde bahseder;

“...Yaz geceleri yusufu tutun kuşlarını eritirdim

Kuşluklarda halamın bir vakit fazla namazından

Açardı gök sofrasını mucize annesi

Kadınları yalnız kadınları buruşturan akrebi

Parmakların ucundan emilerek alınan zehri

-Hiç çatlamamış dudakların aldığı zehri-

Ben hiç emmedim amma dudağımda

Kaynar o yaz akreplerinin izi

Kelimelerime ve şiirime hep o

Çocukluğun zehri

Kurtaran zehir karışır

Tutkal gibi yapışır

(Gün Doğmadan, 2004: 149).

Karakoç'un çocukluğunda önemli bir yere sahip olan yaz hatıralarından birisi de akrep zehirlenmeleridir. Nitekim Karakoç, bunu şiirine de taşır. Çocukluğunda sık sık şahit olduğu akrep zehirlenmelerine şiirlerinde yer verir. Güneydoğu ile akrep zehirlenmelerini bir bütün olarak ele alır. Böylelikle hayal dünyasındaki derin izleri de aktarır. Sezai Karakoç, gerek ailesinden gerek de yakın çevresinden gördüğü üzere akrep ve akrep zehirlenmelerine sıklıkla şahit olmuştur. Şahit olduğu bu durumu da şiirlerine yansıtmıştır. Dolayısıyla akrep o toplumun ortak bir ürünü olduğu için geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkar.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer geleneksel simge ise elma simgesidir. Elma birçok türde karşımıza çıkan toplumun hafızasında yer edinmiş meyvelerden biridir. Elma birçok farklı kültürde ortak ya da benzer şekilde kullanılmış böylelikle geleneksel bir simge halini almıştır. “Elma insanlığa ilk günahı getiren yasa koyucuya itaat etmeme, cinsellik, doğurganlık, cennetten kovulma gibi sembollerini içinde barındırmaktadır.”(Akyıldız Ercan, 2017: 1043).

Bu simge birçok anlatı türünde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim masallarda ve halk hikâyelerinde bu simgeye sıklıkla yer verilir ve birçok örnekle açıklanır. Sezai Karakoç'un şiirlerinde de bu simgeye rastlanır. Elma burada geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkar. “Monna Rosa- Aşk ve Çileler” başlıklı şiirde şu şekilde işlenir;

“Zeytin ağacının karanlığıdır

Elindeki elma ile başlayan...
Bir yakut yüzükle aydınlanan sır,
Sıcak ve minnacık yüzündeki kan,
Zeytin ağacının karanlığıdır.”

(Gün Doğmadan, 2019: 14).

Bu şiirde “elma ile başlayan karanlık” denilerek elmanın ilk günahı temsil etmesine bir göndermede bulunulmuştur. Dolayısıyla toplumun hafızasında ortak bir yer edindiği için de geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çeşme simgesi de Sezai Karakoç’un şiirlerinde karşımıza çıkan geleneksel simgelerdendir. Karakoç’a göre çeşme Osmanlı medeniyetinin, İslami kültür ve geleneğinin bir simgesidir. Karakoç’un şu dizelerinde çeşme simgesine yer verilmiştir:

“Su yerine süs akıyor
Deliklerinden
Eğilmiş ölümsüz ince bilekli
Cariyeler bakıyor
Derinlerden geliyor sesleri”

(Gün Doğmadan, 2019: 74).

Bu şiirinde Karakoç’a göre çeşmenin deliklerinden su yerine süs akmaktadır. Çeşmenin başında toplanan ve konuşan cariyelerin olduğundan bahsedilir. Çeşmenin deliklerinden su yerine süs akmaktadır denilerek o dönemdeki mimarının ne derece geliştiğini söylememiz mümkündür. Cariyelerin varlığından da bahsedilerek çeşme başında yapılan toplanmalara bir gönderme yapılmıştır diyebiliriz. Dolayısıyla da bu durumda çeşme o toplumu yansıtır ve bundan dolayı da geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkar.

Sezai Karakoç’un şiir dünyasında karşımıza çıkan ve geleneksel simge grubu içerisinde değerlendirilecek bir diğer simge ise nar simgesidir. Narın İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası Türk kültüründe çeşitli sembolik anlamları vardır. Narın anlamlarına “Hızır ile Kırk Saaat” şiirinin 12. bölümünde şu şekilde yer verilir;

“Sonra şölen bitip bütün diller çekilince
İçin bir nar gibi kızardı o sessizlikte
İşte o vakit çocuk doğuran kelime geldi
Doğmadan konuşmayı öğrenen insan geldi”

(Gün Doğmadan, 2019: 195).

Bu şiirde Hz. Meryem’in Hz. İsa’ya gebe kalmasına bir gönderme yapılmıştır. Dolayısıyla

toplumun ortak hafızasına seslenen bu şiirde nar geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan ve geleneksel simge grubu içerisinde değerlendirilecek son simge ise gül simgesidir. Divan edebiyatında özellikle karşımıza çıkan gül Karakoç'un şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Karakoç, gül simgesine yeni bir anlam yükler ve "Monna Rosa" adlı şiirinde şu şekilde karşımıza çıkarır:

"Monna Rosa, siyah güller, ak güller;

Gülce' nin gülleri ve beyaz yatak.

Kanadı kırık kuş merhamet ister;

Ah senin yüzünden kana batacak,

Monna Rosa, siyah güller, ak güller!"

(Gün Doğmadan, 2019: 13).

Bu şiir genç bir aşığın dilinden yazılmıştır. Sevgilisine Monna Rosa diye seslenen bir aşığın hislerinin anlatıldığı bu şiirde "Rosa" bilindiği üzere gül demektir. Mecazi aşkın ele alındığı bu şiirde sevgili "gül" ile özdeşleştirilir. Karakoç, bu şiirinde Divan şiirindeki gül ile bülbüle bir gönderme yapar. Sevgili burada aşığa yüz vermeyen bir şekilde karşımıza çıkar. Bu Divan şiirinde de böyledir. Gül burada sevgiliyi temsil ederken, bülbül de aşığı temsil eder. "Kanadı kırık kuş" denilerek burada gül ile bülbüle bir gönderme yapılır. Bülbül sevgilisinden merhamet ister ama ne yazık ki bulamaz. Sevgilisini suçlar bir tavır takınır ve buna bir vurgu yapar. Dolayısıyla bu şiirde gül simgesi geleneksel olarak yorumlandığı için geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda incelenen simgeler Sezai Karakoç'un nezdinde o toplumu yansıttığı için geleneksel simgeler grubu içerisinde değerlendirilmektedir.

1.2.3. Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Evrensel Simgeler

Evrensel simgeler, ortak bir hafızaya dönüşür ve insanın soylu hayat yolculuğunu açılar. Bu simgeler adeta farklı toplumlar ve kültürler arasında köprü görevini üstlenir. Bu tür simgeler, insanlığın ortak dilinin ve anlam bütünlüğünün ürünüdür. "İnsanın evrenin bilinci olması evreni anlamlandırma ve anlatmadaki başarısı onun kendi iç evrenini ve tarihsel süreçte yaşadıklarını ortak bir bilinçle şifrelemesine neden olur. Ortak bilincin metinsel düzlemdeki simgesi olarak ortaya konan edebî türler, bu bilincin yeniden okunmasını sağlar. İnsanlığın ortak hafızasının her bireyin bilincinde hazır olarak bulunması, evrensel simgelerin her çağda yeniden okunup kavranmasını gerekli kılar. Bu yönüyle dünya ve evrenin bilinci olan insan, kendi evrensel dilini yaratır. Yaratılan bu ortak dil evrensel simgelerle örülüdür. Bu bakımdan evrensel simgeler, kolektif bilinçaltı ve bilinçdışının atılımlarıyla ortaya çıkan insanlığın ortak dili, anlam ve

anlamlandırma evrenidir”(Şahin, 2017: 419). Sezai Karakoç’un şiirlerinde evrensel simgeler, ortak dilin şiirde kendini bulmasına olanak tanır. Karakoç, evrensel simgelere şiirlerinde sıklıkla yer verir. Bu simgelerin dilini şiirle bütünleştirir ve tüm milletlerin ürünlerini ortaya koyar. Bu açıdan bakıldığında Sezai Karakoç’un şiirlerindeki evrensel simgeler belirli alt başlıklar halinde incelenmelidir.

İncelenecek ilk simge grubu sosyal konulara dair simgelerdir. Karakoç’un şiirlerini iki dönem halinde incelemek mümkündür. Bu dönemlerden ilki birinci dönem: Anadolu’nun dertlerinden ve problemlerinden uzak kalmadığı ve bunlarla yakından ilgilendiği dönemdir. Körfez ve Şahdamar gibi eserlerinde sosyal konulara dair simgelerin daha çok yer aldığını söylemek mümkündür. Sezai Karakoç, şairliği ve hayatı boyunca sosyal konularla haşır-neşir olmuş ve bu durumu eserlerine de yansıtmıştır. Bu durumu örneklendiren bir şiiri ise şu şekildedir;

“Ruhumuzun içinde kar yağar
Anamızdan doğduğumuz geceden beri
Heybemizi emektar makinelere yükleriz
Fikirlerimizi tıfil vinçlere
Biz kirli ve temiz çamaşırları
Aynı zaman aynı minval üzerinde katlarız
Biz koşu bittikten sonra da koşan atlarız.”

(Şahdamar- Körfez Sesler, 2011: 15).

diyen Karakoç, sosyal dertlere ve konulara sırt çevirmemiş aksine onlara yüzünü dönmüştür. Eserlerinde de bu konulara sıklıkla yer vermiştir. Heybesini emektar makinelere, fikirlerini ise tıfil vinçlere yükler. O kirli ve temiz çamaşırları aynı zaman ve aynı şekilde katlar. Bu anlamda ayırım yapmaz. Onun için herkes de her şey de birdir. O sona inanmaz ve koşu bittikten sonra da koşmaya devam eder. Karakoç’un hedefi daima ileridir. Dolayısıyla bu sosyal konulara değindiği şiirinde sosyal konulara dair simgeleri kullanmıştır. Bu simgeler karşımıza evrensel simgeler olarak çıkmaktadır. “Karakoç, uzak çağrışımlarla kelimelere kat kat imajlar giydiren bir sanatkârdır. Ona göre şair, halkın içinde parlayan ve doğan bir kişi olarak yeni doğan günün eşyaya yeni bir ruh haliyle bakışını getirir. Bütün iç sıkıntıları dağıtan yeni bir ümit, yeni bir sevinç, her fecre yeni bir horoz, her çiçeğe yeni bir usâre (öz) getiren tılsımcıdır.”(Diclehan, 2018:132).

Sezai Karakoç toplumun sıkıntı ve acılarına her daim duyarlı bir yaklaşım sergilemiştir. O her zaman topluma dönük olmayı başarmıştır. “Çatı” isimli şiirinde Sezai Karakoç şu şekilde seslenir;

“Kaç aç varsa hepsi ben
Kaç hasta varsa hepsi ben
Kaç liman önlerinden dönen
İşsiz hamal hepsi ben.”

(Şahdamar- Körfez Sesler, 2011: 82).

Karakoç, aç ve hastaların hepsi ben der yani ona göre bu insanların hepsi aslında kendisidir. Liman önlerinden dönen kaç işsiz ve hamal varsa hepsi benim der ve toplumun dertlerine ve acılarına yönelir. Karakoç, toplumuna kulaklarını tıkayan bir şair olmanın aksine kulaklarını toplumu duymaya adar. Dolayısıyla da bu şiirinde sosyal konulara değinir ve bu konuları evrensel simge olarak ele alır.

“Kaç aşktan tersyüz edilmiş
Âşık varsa hepsi ben
Bütün çiçeklerle donanıp
Bütün insanlarla ölen.”

(Şahdamar- Körfez Sesler, 2011: 82).

diyen Karakoç, kendisini âşık olarak tasvir eder. Bu tabloları uzun uzun anlatır. Sosyal konulara değinir ve bu sosyal konuları evrensel simge olarak karşımıza çıkarır. Hızırla Kırk Saat adlı şiirinde ise şu şekilde içinde bulunduğu sosyal duruma değinir;

“Savaşta cepheleyim
Yaraların bezi benim
Tutsak olmayan bir erim
Çünkü tutsağın yüreğindeyim
Kan değilim kandan da öteyim
Özgürüm ama yalnız değilim.”

(Hızırla Kırk Saat, 2019: 34).

Karakoç, bu şiirinde kendisini savaşta cephede görür. Aynı zamanda kendisini yaraların bezi olarak niteler. Tutsak olmayan bir erdir çünkü tutsağın adeta yüreğindedir. Kendisi kandan ötedir aynı zamanda da özgür ama yalnız değildir. Bu şiirinde de savaş ve tutsak kelimelerinden anlaşılacağı üzere sosyal konulara değinir ve bu sosyal konuları şiirlerinde evrensel simge olarak kullanır.

İncelenecek bir diğer evrensel simge grubu ise tabiata dair simgelerdir. Karakoç, şiirlerinde insanın doğaya olan hasretini tüm insanlığın nezdinde dile getirir ve böylelikle de tabiata dair simgeleri evrensel simgeler çerçevesinde aktarır. İnsanı ve toplumu

anlamanın yolu o toplumun tabiatına hâkim olmaktan geçer. Dolayısıyla tabiat ile şair de birbiriyle yakın ilişki içindedir. Bu durum Sezai Karakoç'un şiirleri için de geçerlidir. Sezai Karakoç'un şu dizeleri buna örnektir.

“Ak yüzü kurumuş bir bağın çalı çırpısına dönmüş
Yaşlı kadınlar korusu
Sessiz bir yası yüzleriyle okuyanlar
Bir cihan savaşını
Matem tülbentinde damıtanlar
Benim kadınlarım”

(Gün Doğmadan, 2019: 365-366).

Karakoç'un şiirlerinde tabiat unsurları oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirinde de yaşlı kadınların fiziksel görüntülerini tabiat ile bağdaştırır. Onların yüzlerini kurumuş bir bağın çalı çırpısına benzetir. Burada kurumuş bir bağ, olumsuz bir simgedir ve bizlere ölümü, yaşlılığı, unutulmuşluğu çağrıştırır. Karakoç'un bu şiirinde tabiat gibi evrensel bir simge karşımıza çıkmaktadır.

Sezai Karakoç şiirlerinde simgelerin diliyle konuşan bir şairdir. Sezai Karakoç, şiirlerinde simge kullanımına çok önem verir. Sezai Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer evrensel simge ise Hz. Meryem'dir. Sezai Karakoç, şiirlerinde Hz. Meryem'i evrensel boyutuyla değerlendirir ve bundan dolayı da evrensel bir simge olarak niteler. “Hz. Meryem'in adı Kur'an-ı Kerim'de 16 surede 34 defa geçmektedir. Çeşitli ayetlerde onun iffeti, fazileti, doğruluğu, saflığı övülmekte ve dünya kadınlarından üstün tutulduğu söylenmektedir. Bunun yanı sıra Hz. Meryem; Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen ve bir sureye adı verilen tek kadındır. Meryem suresi ve Âl-i İmrân surelerinde Hz. Meryem'in ve ailesinin hayatı, Hz. İsa'nın mucizevi doğumuyla ilgili ayrıntılar yer alır. Kur'an-ı Kerim'de bu kadar övülen ve “ Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti” (Âl-i İmrân 3/42) ayetiyle dünya kadınlarından üstün tutulan bir şahsiyetin, İslam kültür ve medeniyetini şiirinin merkezi haline getiren Sezai Karakoç'un şiirlerinde ideal kadın/anne olarak gösterilmesi olağan bir durumdur.”(Bozkurt, 2020: 79).

Sezai Karakoç'un şiirlerinde de Hz. Meryem'in hayat hikâyesine sıklıkla yer verilir. Sezai Karakoç, “Hızırla Kırk Saat” adlı şiirinin 12. bölümünde tamamen Hz. Meryem ve kıssasından şu şekilde bahseder;

“Ey kadın sana fıslıdayacaklar muştı sana
Tutunacaksın doğurmamış bir anne gibi hurma ağacına
Çölün içinden yükselen bal ve çekirge karışımı

Deve duyarlılığıyla yüklü serapsız heyemolalarla

Ey kadın sana fısıldayacaklar muştı sana”

(Hızırla Kırk Saat, 2019: 27).

Bu şiirde Sezai Karakoç, Hz. Meryem’in Hz. İsa’ya gebe kalmasına bir hatırlatma da bulunur. Dolayısıyla da bu şiirde Hz. Meryem simgesi evrensel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sezai Karakoç bu şiirin devamında şu şekilde seslenir;

“Sen ki yoruldun çamaşır yıkamadan bir ırmak kıyısında

Çok güneş alan artan ışığı mağarana vuran

O yumuşak sudan öğrendin öğreneceğini muştı sana

O sade giyimli yaşları bellisiz bilginler ki

Eski kuşakların türlü dilini konuştular da

Sen bir tek kelime konuşamadın yıllarca

Sağ duvar konuştu sol duvarla

Su hurmayla

Ay keçilerle koyunlarla

Sen bir birsam halinde konuştuğunu sandın içindeki çocukla

Her dil senin için çağdaş oldu

Ölmüş olan en eski İbranice

Hititlerin ve Himyerilerin dili”

(Hızırla Kırk Saat, 2019: 27).

Sezai Karakoç, bir önceki şiirin devamı olan mısralarda da Hz. Meryem’e yer vermiştir. “Bu mısralarda Hz. Meryem’in âdeta yaşayacağı gerçek mucize için bir hazırlık, bir değişim ve olgunlaşma süreci içinde olduğu görülmektedir.”(Kul, 2012: 359). Bu mısralar da Hz. Meryem’in mabette kimseyle konuşmadan ve ibadetle geçirdiği günlerin olduğundan bahsedilir. Dolayısıyla bu mısralarda da Hz. Meryem’in evrensel yönüne vurgu yapıldığı için Hz. Meryem simgesi evrensel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sezai Karakoç’un şiirlerinde karşımıza çıkan ve burada ele alınacak son simge grubu ise ateş simgesidir. “Ateş canlıdır. Duyarlı reflekslerle dikeyliliğini (erilliliğini) güvence altına alır.”(Bachelard, 1999: 50). Sezai Karakoç şiirlerinde ateş simgesine oldukça fazla yer verir. Ateş, Karakoç’un şiirlerinde adeta ışık saçan bir nesnedir. “İnsan, bilinçaltında oluşturduğu evrenin sınırlarını ateşin yakıcı, aydınlatıcı ve temizleyici anlamlarıyla dışa vurmaya çalışır. Böylece insan, iç dünyası ile dış dünyası arasına sembolik değerler

düzeni kurar ve birlikteliği yaşatmaya çalışır.”(Şahin, 2006: 2). Şiirlerinde ateş simgesini sıklıkla kullanan Sezai Karakoç “Ateş Dansı” isimli şiirinin 1. bölümünde ateş simgesine şu şekilde yer verir;

“Ateşe düştüğünü gördüm kadının
Dans edişini durduramamıştı yine de
Sularla titreyen sabah rüzgârı iğneleriyle
Parlayıp parlayıp söniyordu tükenen bir mum gibi
Bahar iplikçileriyle dokunmuş giysileri”

(Ateş Dansı, 2019: 7).

Bu şiirinde Sezai Karakoç, kadının ateşe düştüğünü gördüğünden bahsetmektedir. Ancak kadın bu halde dahi dans edişini durduramamıştır. Bu onun yaratılışından gelen bir özelliktir ve ateşe düşse de devam edecektir. Kadının bahar iplikçileriyle dokunan giysilerinin ateş içerisinde parlayıp parlayıp sönmekten bahsedilir. Burada ateş simgesi yakıcı olan ama zarar vermeyen bir şekilde karşımıza çıkarılır. Aynı zamanda su ve ateş tezatlığına da göndermede bulunulur. Dolayısıyla bu denli yakıcı olan ateşi bu şiirinde evrensel bir simge olarak karşımıza çıkarmıştır. Yukarıda ele aldığımız simgeler ortak hafızanın bir ürünü olduğu için evrensel simgeler grubu içerisinde değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Sezai Karakoç edebiyat tarihi içerisinde “İkinci Yeni” içerisinde değerlendirilmektedir. “İkinci Yeni” şairleri, alışlagelmiş dil ve ifadeden uzak aynı zamanda da kapalı ve soyut bir dil kullanırlar. Sezai Karakoç her ne kadar “İkinci Yeni” içerisinde değerlendirilse de bakış açısı yönüyle “İkinci Yeni”den ayrılır. Bu ayrımın temelinde Sezai Karakoç’un Divan şiirine, İslam dini ve kültürüne, Doğu medeniyetine olan bağlılığı yatmaktadır. Sezai Karakoç’u anlamının yolu onun diline ve düşünce dünyasına akan kaynaklara hâkim olmaktan geçer. Sezai Karakoç, Türk şiir ve edebiyatına büyük katkılar sağlamıştır. Karakoç, zengin simgelerin ve düşlerin şairidir. “İkinci Yeni” şiirinden ayrılan bir diğer yönü şiirlerinin kapalı olmaması yönüyledir. Tabii ki bu noktadan kastımız şiirlerinin kolay anlaşılabilirliği yönü değildir. Karakoç’un şiirleri kapalı değil ama zor anlaşılabilir ve anlaşılması için de büyük çaba gerektiren şiirlerdir. Sezai Karakoç’un hayata olan bakış açısının ve sanat algısının temelinde yatan düşünce “Diriliş” kavramı ve “İslam medeniyeti”dir. Buradaki “Diriliş” kavramıyla İslam medeniyetinin yeniden dirilişi ifade edilmektedir. Bu amaçla kadına ve anne simgelerine oldukça önem verir. Kadın simgesi Karakoç’un şiirlerinde Divan şiirinde olduğu gibi idealize edilmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun nedeni ise İslam’ın kadına vermiş olduğu değerdir. Dolayısıyla Sezai Karakoç’un şiirlerinde kadın simgesi oldukça önem taşımaktadır.

Kadınlığın en kutsal seviyesi olan anneliğe de oldukça değer verilmiştir. Karakoç, anne simgesine kendi annesinden yola çıkarak şiirlerinde büyük oranda yer verir. Anne, tüm zorluklara göğüs geren ve sadece ölüme yenik düşen bir karakter olarak karşımıza çıkarılmaktadır. Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer simge ise Hızır simgesidir. Karakoç, Hızır ile dertleşir ve hayat yolculuğunda kendisine kılavuz olmasını ister. Bir diğer simge ise ölüme dairdir. İnsan bedeninde ölüm korkusunu sürekli olarak taşır. Öyle ki insan için tek bir korku vardır o da ölüm korkusudur. Karakoç bu durumun farkına vararak ölüme dair simgeleri de şiirlerinde işler.

İnsanın varoluşunun konumlandığı yer olan mekân kavramı da Sezai Karakoç'un şiirlerinde oldukça önemlidir. Sezai Karakoç yaşadığı, doğduğu ve büyüdüğü mekânlardan fiziki olarak kopsa da gönül bağlarını hiçbir zaman koparmaz. Diyarbakır'a ve Dicle'ye adeta kopmaz bağlarla bağlıdır. Bundan dolayı da Diyarbakır ve Dicle simgelerine şiirlerinde sıklıkla yer verir. Sezai Karakoç yukarıda vermiş olduğumuz simgeleri kendi bakış açısıyla ele alıp yorumladığı için bu simgeler "bireysel simgeler" olarak nitelendirilmektedir.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde bir diğer önemli olan simge ise "geleneksel simgeler"dir. Toplumun ortak bilincinin ürünü olarak tanımlayabileceğimiz "geleneksel simgeler" Sezai Karakoç'un şiirlerinde önemli yer tutar. Karakoç, şiirlerinde gül simgesini yeniden yorumlar ve sıklıkla kullanır. Divan şiirindeki gül-bülbül hikâyesi bağlamında gül simgesini ele alır. Sezai Karakoç'un yaşadığı coğrafyanın bir getirisi olarak şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer simge ise akrep simgesidir. Özellikle sıcaklığın etkili olduğu yerlerde görülen akrep simgesi Diyarbakır dolayısıyla Sezai Karakoç'un şiirlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Sezai Karakoç'un şiir dünyasında karşımıza çıkan bir diğer geleneksel simge ise çeşmedir. Karakoç, çeşme simgesini toplumun nezdinde şiirine yansıtır. Böylelikle çeşme simgesi geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkar. Karakoç'un şiir dünyasında karşımıza çıkan bir diğer geleneksel simge ise nar simgesidir. Nar da tıpkı saydığımız diğer simgeler gibi toplumun ortak hafızasını yansıttığı için geleneksel bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sezai Karakoç'un şiir dünyasında önemli bir yere sahip olan bir diğer geleneksel simge grubu ise elma simgesidir. Elma simgesi de toplumun ortak hafızasını yansıttığı için geleneksel simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sezai Karakoç yukarıda vermiş olduğumuz simgeleri toplumun ortak bilincinin ürünü olarak ele aldığı ve yorumladığı için bu simgeler "geleneksel simgeler" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sezai Karakoç'un şiirlerinde yer alan ve incelenecek son simge grubu ise "evrensel simgeler"dir. Farklı toplumlar arasında adeta bir köprü görevini üstlenen "evrensel simgeler" Sezai Karakoç'un şiirlerinde oldukça önemli bir yer tutar. Karakoç, hiçbir zaman toplumun sorunlarına ve dertlerine kulaklarını tıkamaz. O adeta kulaklarını

toplumu duymaya adar. Bu açıdan da sosyal konulara dair simgeleri sıklıkla kullanır. Karakoç'un şiirlerinde önemli bir yer tutan bir diğer simge ise tabiata dair simgelerdir. Karakoç, içinde yaşadığı tabiattan etkilenir ve bunu da şiirlerine yansıtır. Sezai Karakoç'un şiirlerinde karşımıza çıkan bir diğer simge ise ateş simgesidir. Ateş adeta ışık saçan bir nesne olarak gösterilmektedir. Evrensel simgeler içinde değerlendireceğimiz bir diğer simge ise Hz. Meryem simgesidir. Sezai Karakoç'un şiirlerinde İslami öğelerde sıklıkla işlenir. Özellikle de kadın simgesi bağlamında değerlendirilir. Bu amaçla da Sezai Karakoç şiirlerinde Hz. Meryem simgesine sıklıkla yer verir. Bu simgeyi de toplumların ortak hafızasından damıtarak aktardığı için dolayısıyla evrensel simge olarak karşımıza çıkarır.

Sonuç olarak bu çalışmada Sezai Karakoç'un şiirlerinde yer alan "bireysel simgeler", "geleneksel simgeler" ve "evrensel simgeler" incelenmiştir. Bu inceleme verilen şiir örnekleriyle desteklenmiştir. Sezai Karakoç'u anlamının yolu onun zihin ve düşünce dünyasına akan kaynaklara hâkim olmaktan geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyıldız Ercan, Cemile (2017), "Söylencelerde ve Masallarda Elma Sembolü", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 2, S. 3, s. 1043-1060.
- Bachelard, Gaston (1999), **Ateşin Tin Çözümlemesi** (Çev. Nail Bezel), Öteki Matbaası, Ankara.
- Bozkurt, Emine (2020), "Sezai Karakoç'un Şiir ve Hikâyelerinde Kadın İmgeleri", **Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- Çetin, Nurullah (2013), **Şiir Çözümleme Yöntemi**, Öncü Yayınları, Ankara.
- Diclehan, Şakır (2018), **Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç**, Dicle Yayıncılık, İstanbul.
- Durmuş, Mithat (2011), "İmge- Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge". **Turkish Studies**, 6/3, s.745-762.
- Erdem, Ömer (1995), Sezai Karakoç Hayatı-Şiiri, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Fromm, Erich (1995), **Masallar Rüyalarda Mitoslar**, (Çev. Aydın Arıtan ve Kaan Ökten), Arıtan Yayınları, İstanbul.
- Furtana, Filiz (2014), "Sezai Karakoç Şiirlerinde Tabiat ve Kültür Unsurları", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S. 4, s. 41-48.
- Karakoç, Sezai (1986), **Edebiyat Yazıları II**, Diriliş Yayınları, İstanbul.

- Karakoç, Sezai (2004), **Gün Doğmadan**, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (2011), **Şahdamar- Körfez Sesler**, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (2019), **Hızır ile Kırk Saat Şiirler III**, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (2019), **Ateş Dansı**, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karakoç, Sezai (2019), **Gün Doğmadan**, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karataş, Turan (2019), **Doğunun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Korkmaz, Ramazan (2004), **İkarosun Yeni Yüzü**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kul, Erdoğan (2012), "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde "Meryem" Sözcüğünün Kullanımı (Bağlam- İşlev)", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(23): 356-367.
- Şahin, Veysel (2006), "Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Ateşin Dili", **Arayışlar**, S. 15, s. 1-10.
- Şahin, Veysel (2015), "Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda 'Osmanlık'ın Simgesel Halleri", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.25, S.2, s.109-121.
- Şahin, Veysel (2016), "Yahya Kemal'in Şiirlerinin Simge Kurgusu ve Görüntü Düzeyleri", **Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature**, C. 2, S.4, s. 101-116.
- Şahin, Veysel (2017), "Cenab Şahabeddin' in Şiirlerinde Simgesel Kurgu ve Görüntü Düzeyleri" , **Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature**. C. 3, S.2, s. 182-196.
- Şahin, Veysel (2017), **Turgut Uyar' ın Şiirlerinde "Ben ve Öteki" nin Görüntü Düzeyleri**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tiken, Servet (2008), "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Kültürel Bir Sembol: Akrep", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 37, s. 159-172.
- Timuçin, Afşar (2003), **Estetik**, Bulut Yayınları, İstanbul.